

Commissie voor de
milieueffectrapportage

Natura 2000–beheerplan Hollands Diep

Advies over reikwijdte en detailniveau van het milieueffectrapport

28 augustus 2025 / projectnummer: 3941

1 Advies voor de inhoud van het MER

Rijkswaterstaat wil het beheerplan voor het Natura 2000-gebied Hollands Diep (zie figuur 1) herzien. Het plan zal de staat van de natuur in het gebied beschrijven, de natuurdoelen en de (beheer)maatregelen om deze doelen te halen. Voor het besluit hierover wordt een milieueffectrapport (MER) opgesteld. In het MER vergelijkt en onderzoekt Rijkswaterstaat mogelijke maatregelen. Rijkswaterstaat heeft de Commissie voor de milieueffectrapportage (de Commissie) gevraagd te adviseren over de inhoud van het nog op te stellen MER.

De natuur in Hollands Diep staat onder druk

De natuur in Hollands Diep staat onder druk. Hoewel oppervlakte en kwaliteit van de natuur in het gebied op z'n minst behouden moeten worden, verslechtert de natuur voor een deel van de doelen. Dit geldt bijvoorbeeld voor slikkige rivieroever, ruigten en zomen (harig wilgenroosje) en leefgebied van noordse woelmuis (prioritaire soort), grote modderkruiper en kluut. Van vochtige alluviale bossen is het oppervlak toegenomen maar is lokaal de kwaliteit afgenomen. De trends en het doelbereik bij trekvisserij zoals rivierprik zijn niet bekend omdat er geen gerichte monitoring plaatsvindt. Bij niet-broedvogels zijn er soms onvoldoende gegevens over leefgebied en laten de populatieaantallen een wisselend beeld zien. Sommige doelen lijken behaald (lepelaar, krakeend, wilde eend, kuifeend, grauwe gans (foerageergebied) en brandgans (foerageergebied)), andere juist niet (kolgans en smient). Alleen voor de bever en lepelaar (als broedvogel) worden de doelen nu zeker gehaald.

Eén MER voor Hollands Diep en andere samenhangende natuurgebieden

Het Hollands Diep is, ecologisch gezien, onderdeel van een deelsysteem binnen de Zuidwestelijke Delta. Tot dit deelsysteem behoren in ieder geval ook het Haringvliet en de Biesbosch. Deze wateren staan in open verbinding met elkaar, waardoor doelen, knelpunten en maatregelen in deze wateren sterk met elkaar samenhangen. Om deze reden adviseert de Commissie om één MER op te stellen voor dit deelsysteem. In dit MER kan dan aandacht worden besteed aan de bijdrage die deze gebieden kunnen leveren aan de doelen van de grotere Zuidwestelijke Delta, de maatregelen binnen het deelsysteem én de maatregelen op het niveau van het individuele gebied. Zo kunnen kansen voor natuurherstel naar voren komen voor het Hollands Diep zelf en de Natura 2000-gebieden die hiermee samenhangen.

Essentiële informatie voor het MER

De Commissie beschouwt de volgende punten als essentiële informatie in het MER. Dat wil zeggen dat voor het meewegen van het belang van de leefomgeving in het besluit over het beheerplan voor het Hollands Diep het MER in ieder geval onderstaande informatie moet bevatten:

- **Ecologisch systeem als basis voor maatregelenpakketten (zie paragrafen 2 en 3.1).**
Beschrijf het ecologische belang en de rol van het Hollands Diep in de Zuidwestelijke Delta. Beschrijf specifiek het ecologische deelsysteem binnen de Delta waar Hollands Diep onderdeel van is. Geef een actueel inzicht in het ecologische en hydrologische systeem (LESA en aanvullende eisen die specifieke soorten stellen) en beschrijf de oorzaken van knelpunten voor de natuur in het gebied. Evalueer de ecologische maatregelen en onderzoeken uit de eerste beheerplanperiode.

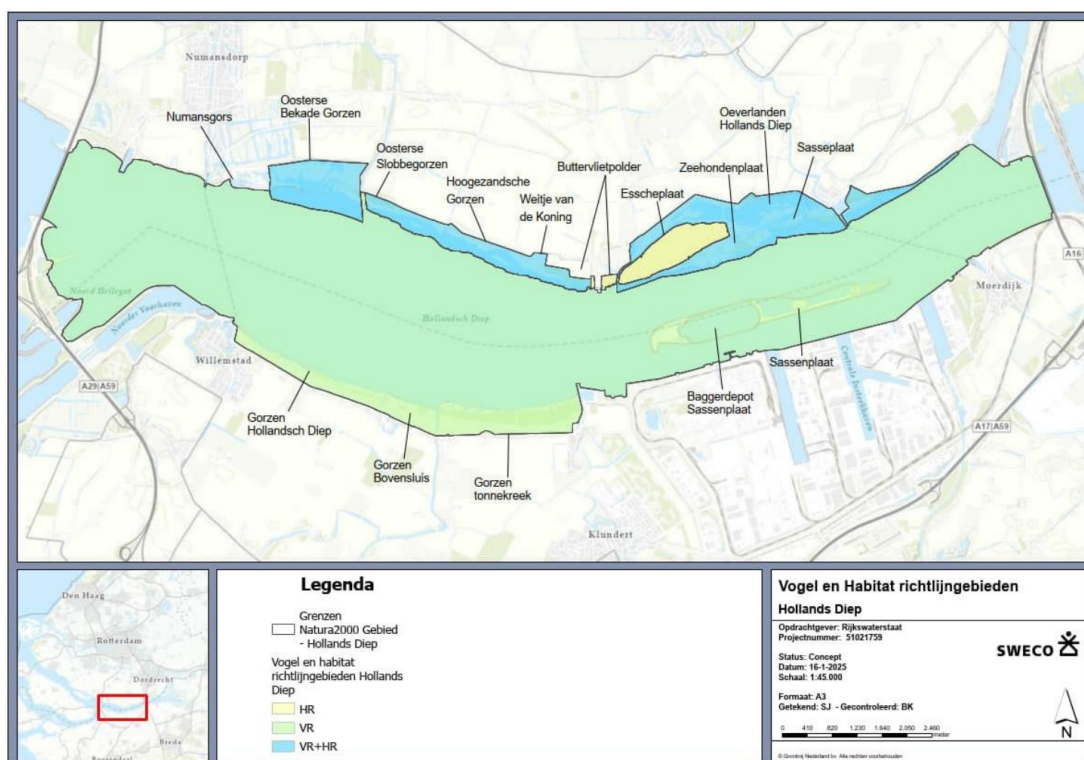
- **Gebiedsbeschrijving en context (zie paragraaf 3.2).** Beschrijf ook in ruimtelijke en (sociaal)economische zin de samenhang van het Hollands Diep met andere Noord-Brabantse, Zeeuwse en Zuid-Hollandse gebieden. Beschrijf de huidige functies in en rond het Hollands Diep, zoals recreatie, visserij en landbouw, en geef inzicht in huidige en verwachte ontwikkelingen, zoals zeespiegelstijging.
- **Concrete doelen (zie paragraaf 4).** Vertaal de geldende Natura 2000-doelen voor oppervlakte en kwaliteit van de natuur naar concrete en meetbare doelen en baken deze ruimtelijk af. Geef aan voor welke habitattypen en soorten nu al verslechtering optreedt en waarvoor maatregelen (dus) prioriteit moeten krijgen. Definieer op basis van actuele gegevens en huidige abiotiek, welke bijdrage het Hollands Diep kan leveren aan populaties van kluten waar regionale instandhoudingsdoelstellingen voor gelden.
- **Maatregelenpakketten en voorkeursalternatief (zie paragraaf 5).** Werk maatregelen uit om bestaande knelpunten voor natuurbehoud en –verbetering weg te nemen. Maak onderscheid tussen maatregelen op het niveau van de Zuidwestelijke Delta (bijvoorbeeld voor kluut), het deelsysteem Haringvliet–Hollands Diep–Biesbosch (bijvoorbeeld voor meer dynamiek) en het Hollands Diep zelf. Werk in ieder geval in een van de maatregelenpakketten de optie uit dat de Haringvlietssluisen op relatief korte termijn alleen worden gesloten bij stormvloed en/of springtij (een ‘stormvloedkering’). Dit kan in deelgebieden van het Hollands Diep samengaan met het creëren en dimensioneren van voldoende intergetijde-gebieden. Onderzoek de mogelijkheden van actief sedimentbeheer voor vergroting van het areaal slikken.
- **Doelbereik en milieugevolgen (zie paragraaf 6).** Beoordeel in hoeverre de Natura 2000-doelen voor habitattypen en soorten worden gehaald met de maatregelenpakketten, waaronder het voorkeursalternatief. Geef zo mogelijk een kwantitatief beeld van de milieugevolgen van de maatregelen. Beoordeel op hoofdlijnen de effecten op andere functies als landbouw, waterwinning en recreatie. Onderbouw dat activiteiten die worden vrijgesteld van de vergunningplicht, niet tot verslechtering van de natuur leiden en de geldende natuurdoelen niet in gevaar brengen.
- **Monitoring (zie paragraaf 7).** Geef aan hoe monitoring plaatsvindt van onder andere de getijdenwerking, oppervlakte slikken en platen, sedimentdynamiek, vismigratie en ontwikkeling van habitattypen en soorten. Maak hierbij onderscheid tussen het niveau van de Zuidwestelijke Delta, het niveau van het deelsysteem en het Hollands Diep zelf. Geef ook aan welke monitoring op milieugevolgen in brede zin plaatsvindt. En beschrijf welke maatregelen er zijn als tijdens de uitvoering van het plan blijkt dat er ongewenste effecten op doelen of andere thema’s optreden.

Besluitvormers en insprekers lezen in de eerste plaats de samenvatting van het MER. Daarom verdient dit onderdeel bijzondere aandacht. De samenvatting moet als zelfstandig document leesbaar zijn en een goede afspiegeling zijn van de inhoud van het MER (zie paragraaf 8 van dit advies).

Leeswijzer

In de volgende paragrafen beschrijft de Commissie in meer detail welke informatie het MER moet bevatten. In paragraaf 2 volgt eerst het advies om een MER op het niveau van het deelgebied Haringvliet–Hollands Diep–Biesbosch op te stellen. In de paragrafen daarna werkt de Commissie in meer detail uit welke informatie specifiek over Hollands Diep nodig is.

De Commissie bouwt in het advies voort op de Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) van Rijkswaterstaat.¹ Ze herhaalt slechts punten uit de NRD als dat voor een goed begrip van het advies nodig is of als ze voorstelt de aanpak op onderdelen aan te passen.

Figuur 1: Begrenzing en ligging Natura 2000-gebied Hollands Diep (bron: NRD).

Aanleiding MER

Voor ieder Natura 2000-gebied is een beheerplan verplicht op grond van de Omgevingswet. Het beheerplan beschrijft de staat van de natuur in het gebied, de vastgestelde natuurdoelen (instandhoudingsdoelstellingen) en de maatregelen die nodig zijn om verslechtering van de natuur te voorkomen en de instandhoudingsdoelstellingen te realiseren. Het eerste beheerplan voor het Hollands Diep is vastgesteld in 2016 en verlengd in 2022.

Het huidige beheerplan is geldig tot 2028. Het is niet mogelijk het beheerplan nogmaals te verlengen. Daarom voert Rijkswaterstaat een evaluatie en actualisatie van het beheerplan uit. Hierin kunnen nieuwe inzichten en maatregelen richting het jaar 2034 en verder worden gepland.

Volgens de NRD kan het beheerplan kaders stellen voor projecten waarvoor een MER vereist is. Daarom wordt een plan-MER opgesteld. Op dit moment is nog niet precies duidelijk om welke projecten het gaat. Dit is afhankelijk van de inhoud van het uiteindelijke beheerplan.

Rol van de Commissie

De Commissie is onafhankelijk, bij wet ingesteld en adviseert over de inhoud en de kwaliteit van het MER. Zij stelt voor ieder project een werkgroep samen van onafhankelijke deskundigen. Ze schrijft geen milieueffectrapporten, dat doet de initiatiefnemer. Rijkswaterstaat is in de rol van voortouwnemer de

¹ Notitie Reikwijdte en Detailniveau Hollands Diep, Actualisatie beheerplan Natura2000, Rijkswaterstaat en SWECO, 28 april 2025.

initiatiefnemer voor het opstellen van het beheerplan. Het bevoegd gezag – in dit geval de minister van Infrastructuur en Waterstaat, de staatssecretaris van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur en het college van Gedeputeerde Staten van de provincies Noord-Brabant en Zuid-Holland – besluit over het Natura 2000-beheerplan.

De samenstelling en de werkwijze van de werkgroep van de Commissie en verdere projectgegevens staan in bijlage 1 van dit advies. De projectstukken die bij het advies zijn gebruikt staan op de website. Deze zijn te vinden door nummer 3941 op www.commissiener.nl in te vullen in het zoekvak.

Rapport Doeluitwerking als basis voor NRD en MER

Eén van de bijlagen bij de NRD is het rapport 'Doeluitwerking Hollands Diep'.² Dit rapport beschrijft of de bestaande en geplande maatregelen voldoende zijn voor het halen van de instandhoudingsdoelstellingen, en of aanvullende acties nodig zijn. Tevens wordt getoetst of het verslechteringsverbod in acht is genomen. In het rapport staan randvoorwaarden, knelpunten en oplossingsrichtingen. Dit vormt de basis voor het beheerplan en het MER dat daarvoor wordt opgesteld.

2 Een gelaagde aanpak voor milieueffectrapportage

Rijkswaterstaat is in de Zuidwestelijke Delta voortouwnemer voor de Natura 2000-gebieden Voordelta en Vlake van de Raan en de Natura 2000-gebieden in de Deltawateren: Grevelingen, Haringvliet, Hollands Diep, Oosterschelde, Oude Maas, Veerse Meer en Westerschelde & Saeftinghe (zie figuur 2). Voor deze negen gebieden heeft Rijkswaterstaat, namens de minister van Infrastructuur en Waterstaat, recent de actualisatie opgestart van de beheerplannen voor de periode 2028–2035. Waar voorheen één beheerplan voor de zeven Deltawateren is vastgesteld, zijn nu afzonderlijke beheerplannen in voorbereiding.

De Commissie heeft begrip voor de aanpak in negen afzonderlijke beheerplannen omdat hiermee waarschijnlijk beter de nodige, gebiedsspecifieke maatregelen vastgesteld kunnen worden. De aanpak heeft echter ook als risico dat de onderlinge ecologische samenhang tussen de gebieden onderbelicht blijft. Hierna licht de Commissie die samenhang toe. Omdat het gaat om een toelichting, in algemene zin, voor de gehele Zuidwestelijke Delta, staat de tekst in een kader.

Samenhang van de Natura 2000-gebieden binnen de Zuidwestelijke Delta en de noodzaak tot een gelaagde aanpak

De samenhang tussen de Natura 2000-gebieden in de Zuidwestelijke Delta komt onder andere tot uitdrukking in de volgende juridische, ecologische en ruimtelijke aspecten:

- **Regiodoelen.** Voor een aantal soorten kustbroedvogels en de gewone zeehond gelden regionale instandhoudingsdoelstellingen vanwege het sterk wisselende voorkomen per gebied omdat het in feite om één grote populatie gaat die zich tussen de gebieden beweegt. Dit betekent dat het populatiedoel voor de Deltawateren als geheel geldt. Dit geldt bijvoorbeeld voor kustbroedvogels als bontbekplevier, kluut en visdief.
- **Werkelijk voorkomen van soorten.** Voor een aantal soorten geldt dat ze zijn aangewezen in gebieden binnen de Deltawateren, maar in grote(re) aantallen voorkomen in andere gebieden. Zo is de strandplevier een doelsoort in het Haringvliet, maar komt deze soort vooral voor in de Voordelta,

² Doeluitwerking Hollands Diep, Uitwerking van de doelen in het kader van het Natura 2000 beheerplan, SWECO, 30 april 2025.

waar de soort niet is aangewezen. De kluut is een doelsoort in het Hollands Diep, maar komt vooral voor in de Biesbosch; het omgekeerde geldt voor de aalscholver.

- **Trekvisseren.** Trekvisseren zoals zeeprik, elft en zalm gebruiken de Deltawateren om van de zee naar bovenstroomse gebieden van Rijn en Maas te zwemmen om te paaien. Een goede doortocht in de Deltawateren, van de zee tot aan de bovenrivieren, is voor deze soorten van belang (passeerbare barrières en kwalitatief goed leefgebied onderweg).
- **Problematiek en maatregelen.** In haar adviezen over het Haringvliet en Hollands Diep benadrukt de Commissie dat bepaalde knelpunten gebiedsoverstijgend zijn. Een concreet voorbeeld hiervan is de beperkte getijdedynamiek in deze gebieden. Maatregelen in het ene gebied kunnen (daardoor) ook grote gevolgen hebben in andere gebieden. Zo maken in ieder geval het Hollands Diep, Biesbosch en Haringvliet deel uit van hetzelfde ecologische systeem. Deze gebieden staan in directe verbinding met elkaar. Maatregelen ten aanzien van de Haringvlietssluisen kunnen leiden tot meer dynamiek in het Hollands Diep en meer verbinding met zee voor vissen. Voor Hollands Diep is dit waarschijnlijk zelfs de enige (en dus noodzakelijke) manier om de benodigde getijdedynamiek te realiseren.
- **Ruimtelijke context.** De ruimtelijke context die in het MER beschreven wordt, is voor veel Natura 2000-gebieden vergelijkbaar (zie ook paragraaf 3.2 van dit advies). Ontwikkelingen op het gebied van visserij, defensie, energie en scheepvaart raken vaak meerdere gebieden tegelijkertijd.

De Commissie adviseert om de gebiedsindeling voor de MER'en te baseren op de ecologische samenhang tussen gebieden. Dat leidt tot een mer-aanpak op de volgende schaalniveaus:

1. **Zuidwestelijke Delta**, inclusief andere Natura 2000-gebieden waar Zeeland, Noord-Brabant en Zuid-Holland voortouwnemer voor zijn. Eén MER (en beheerplan) voor alle gebieden van de Zuidwestelijke Delta samen heeft meer nadelen dan voordelen, zowel ecologisch (gewenst schaal- en detailniveau) als organisatorisch. Het perspectief van de Zuidwestelijke Delta als geheel kan (en moet) daarom aan bod komen in de MER'en voor niveaus 2 en 3 (zie hierna).
2. **Deelsystemen binnen de Zuidwestelijke Delta.** Voor gebieden die samen een 'deelsysteem' vormen doet één MER recht aan de ecologische samenhang. Eén MER is voor die gebieden het passende schaalniveau om te onderzoeken hoe de vastgestelde instandhoudingsdoelstellingen binnen bereik kunnen komen. Daarnaast is deze aanpak voor dergelijke gebieden waarschijnlijk het effectiefst en efficiëntst.
3. **Gebiedsniveau.** De Natura 2000-gebieden kennen ook doelen die bij uitstek op het individuele gebiedsniveau nagestreefd worden. Dit geldt bijvoorbeeld voor de meeste doelen in het gebied Oude Maas. Uiteraard heeft een gebied als de Oude Maas ook relaties met de andere Natura 2000-gebieden, maar de maatregelen voor de Oude Maas lenen zich eerder voor een beschrijving en beoordeling op individueel gebiedsniveau.

Vanwege de sterke onderlinge beïnvloeding adviseert de Commissie in ieder geval om het deelsysteem Haringvliet-Hollands Diep-Biesbosch in één MER onder te brengen, zoals hiervoor aangegeven. De Commissie begrijpt dat Rijkswaterstaat binnen en buiten haar organisatie (met provincies en het ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur) afstemming zoekt om tot consistente en coherente beheerplannen te komen. Ze verwacht echter dat het effectiever en efficiënter is om voor deze gebieden, die nauw samenhangen, alsnog één MER op te stellen.

Het voorgaande betekent concreet dat alle MER'en binnen de Zuidwestelijke Delta in ieder geval de relaties tussen gebieden binnen de Delta moeten beschrijven. Sommige MER'en binnen de Delta hoeven daarnaast alleen op het eigen gebiedsniveau de benodigde maatregelen te onderzoeken (zoals Oude Maas). Voor gebieden van een deelsysteem zou het MER dat deelsysteem als tussenliggende schaalniveau moeten behandelen en op dat niveau ook maatregelen moeten uitwerken.

Deze indeling neemt overigens niet weg dat de beheerplannen voor die gebieden wel afzonderlijk op- en vastgesteld kunnen worden. Dat vereist dan wel nauwe afstemming tot in de laatste fase van het beheerplanproces (zie ook paragraaf 3.1).

Figuur 2: Zeven Natura 2000-gebieden van de Deltawateren waar de minister van Infrastructuur en Waterstaat voortouwnemer voor is (bron: beheerplan 2016–2022).

3 Ecologische systemen, gebiedsbeschrijving en context

3.1 Ecologische en landschapsecologische context en samenhang

De Commissie adviseert om in het MER een (beknopt) beeld op te nemen van de ruime regionale (landschap)ecologische context van het Hollands Diep. Onderdeel hiervan is de interactie en samenhang met andere Natura 2000-gebieden in de Zuidwestelijke Delta en omliggende watersystemen (zie paragraaf 2 hiervoor). Dit geeft aanknopingspunten voor de concretisering van doelstellingen (zie paragraaf 4 van dit advies) en ecologische maatregelenpakketten (zie paragraaf 5.1). De analyse zal deels ook bruikbaar zijn voor (milieueffectrapporten voor) andere Natura 2000-gebieden.

Belang en functie Hollands Diep voor aangewezen soorten

Beschrijf de positie van het Hollands Diep binnen de Zuidwestelijke Delta en het belang en de functie van het gebied voor vogel- en habitatrichtlijnsoorten die in de Delta als doelsoort zijn aangewezen. Maak onderscheid tussen de positie binnen de Zuidwestelijke Delta en de positie binnen deelsystemen van de Delta (zie paragraaf 2 hiervoor).

Voor de kluut in het Hollands Diep gelden regionale doelen. Het leefgebied van de kluut in het Hollands Diep is verslechterd en het is de vraag of het Hollands Diep in de toekomst blijvend kan bijdragen aan de regionale doelen. Daarnaast maken diverse soorten gebruik van verschillende deltawateren en pendelen vogels tussen rust- en foerageergebieden. Geef aan met welke natuurgebieden in de omgeving, zoals Natura 2000-gebieden en gebieden die onderdeel zijn van het Natuurnetwerk Nederland, het Hollands Diep ecologisch samenhangt voor de doelsoorten. Geef bijvoorbeeld aan of het Hollands Diep zelfstandig kan voorzien in het doel voor noordse woelmuis of grote modderkruiper en welke andere gebieden in de omgeving voor deze soorten een belangrijke bijdrage kunnen leveren. Geef een visie op deze regionale ontwikkelingen, onderzoek geschikte maatregelen op basis daarvan en geef de consequenties aan voor het beheerplan.

Een LESA voor habitattypen

Een LESA geeft voor habitattypen goed inzicht in de knelpunten (in het gebied en de omgeving) die leiden tot verslechtering en die het doelbereik voor de natuur nu in de weg staan. Het rapport Doeluitwerking bevat een goede LESA. De Commissie adviseert om hieraan een kwantitatieve beschrijving van de verandering van het getij in de Deltawateren toe te voegen. De afname van getijverschil is een belangrijk knelpunt voor deze drie systemen. Een ruimtelijk beeld van die afname is nodig om potentiële maatregelen voor verhoging van getijgedynamiek in het vizier te krijgen. Neem de belangrijkste bevindingen uit de LESA op in het MER, en de volledige LESA in een bijlage.

Aanvullende informatie voor soorten

Voor vogelsoorten, vissen en zoogdieren geeft een 'klassieke' LESA niet genoeg inzicht. In een LESA, zoals deze vaak voor habitattypen wordt uitgevoerd, ontbreken bijvoorbeeld ruimtelijke en temporele inzichten die voor vogels van belang zijn, zoals gebiedsoverstijgende processen, recreatieve ontwikkelingen en veranderingen in concurrentieprocessen tussen soorten. Omdat voor het Hollands Diep ook instandhoudingsdoelstellingen gelden voor deze soortgroepen, is het van belang deze processen toe te voegen aan de LESA.

Veel trekvisen zwemmen van de Noordzee via het Haringvliet en het Hollands Diep naar bovenstroomse wateren. Zo trekt de zalm naar ondiepe grindbedden van rivieren en beken om te paaïen en gebruikt deze vissoort het Haringvliet als leefgebied voor fysiologische adaptatie aan het zoete water, om vervolgens door te trekken. Geef aan welke routes in de delta van de Rijn en Maas geschikt of beoogd zijn voor de verschillende trekvisen en wat de rol van het Hollands Diep is of wordt voor het voortbestaan van deze visen in bovenstroomse waterlichamen van de Rijn en Maas.

Onderlinge afstemming beheerplannen essentieel

Het voorgaande betekent ook dat de Commissie met klem aanbeveelt om de keuze van maatregelen in het beheerplan inhoudelijk af te stemmen tussen die Natura 2000-gebieden die ecologisch met elkaar samenhangen. Daarom adviseert de Commissie om het doelbereik van het beheerplan niet alleen op het niveau van het individuele Natura 2000-gebied in beeld

te brengen, maar om ook op een hoger schaalniveau het totale doelbereik van de beheerplannen in de Zuidwestelijke Delta en de relevante deelsystemen te beoordelen. Zo komt in beeld of alle gekozen maatregelen samen voldoende zijn voor het voorkomen van verslechtering en het halen van de instandhoudingsdoelstellingen. Als de gezamenlijke effecten van deze maatregelen onvoldoende zijn, kan worden bekeken in welk gebied een stap extra gezet kan of moet worden.

Ecologische maatregelen en onderzoeken eerste beheerplan

In het eerste beheerplan voor de Deltawateren, waar het Hollands Diep onderdeel van is, zijn al maatregelen opgenomen voor natuurbescherming, zoals het reguliere natuurbeheer door de terreinbeheerders. Ook is beschreven welk ecologisch onderzoek nodig was en uitgevoerd zou worden. Inzicht in de resultaten hiervan levert belangrijke informatie op over het huidige ecologische functioneren van het gebied en helpt bij de vormgeving van het nieuwe beheerplan. Geef daarom een samenvatting van de maatregelen en onderzoeken die in de eerste beheerplanperiode zijn uitgevoerd en evalueer de effectiviteit ervan. Neem daartoe in het MER een overzicht op van het reguliere en incidentele beheer dat direct effect heeft op de flora en fauna, zoals het omgaan met waterbeheer en botulisme. En beschrijf de resultaten van getroffen maatregelen: geef aan welke maatregelen met name succesvol waren, welke juist niet en waarom.

3.2 Gebiedsbeschrijving en context

Een schets van de bredere context van het nieuwe beheerplan geeft een beeld van het kader waarbinnen maatregelen in het gebied genomen (kunnen) worden. En het legt de basis om in de effectbeoordeling de samenhang met die ontwikkelingen in beeld te brengen.³ Als basis voor het MER en beheerplan adviseert de Commissie daarom om een beknopte gebiedsbeschrijving te geven. Betrek hierin de al lopende en verwachte ontwikkelingen van het gebied, zoals de zeespiegelstijging en erosie/sedimentatie.

Neem in de gebiedsbeschrijving actuele en toekomstige, ruimtelijke en (sociaal)economische ontwikkelingen in en om het Hollands Diep op, als de maatregelen in het beheerplan daaraan bij kunnen dragen of daarmee kunnen conflicteren. De Commissie denkt aan medegebruik van en ontwikkelingen in recreatie, visserij, defensie, energie, scheepvaart, mobiliteit, waterveiligheid, industrie, landbouw, woningbouw, waterveiligheid en zoetwatergebruik. Geef hiervoor telkens aan:

- de huidige ontwikkelingen in en om het Hollands Diep;
- de mogelijke toekomstige ontwikkelingen en ambities;
- of en in hoeverre de maatregelen in het beheerplan hiermee samengaan of conflicteren.

Houd de gebiedsbeschrijving handzaam en concreet en werk zoveel mogelijk met kaartmateriaal.

³ De NRD stelt zelf ook voor om de effecten van maatregelenpakketten voor andere functies dan de Natura 2000-doelen in beeld te brengen (zie tabel 3.1 van de NRD en paragraaf 6.2 van dit advies).

3.3 Beleidskader en juridisch kader

In de NRD staat welke wet- en regelgeving en welk beleid relevant zijn voor het beheerplan, zoals de Kaderrichtlijn Water (KRW), de Europese Natuurherstelverordening en beleid van de provincies Zuid-Holland en, waar relevant, Noord-Brabant en gemeenten daarin. Vertaal deze juridische en beleidsmatige context uit de NRD naar inhoudelijke randvoorwaarden voor het beheerplan. Geef in het MER aan welke wet- en regelgeving en welk beleid relevant zijn. Beschrijf of het beheerplan kan voldoen aan de randvoorwaarden die daaruit voortkomen.

3.4 Te nemen besluit(en)

De procedure voor de milieueffectrapportage wordt doorlopen voor het beheerplan. Daarnaast zullen mogelijk andere besluiten nodig zijn voor het treffen van de maatregelen, zoals een projectbesluit. Geef aan welke besluiten dit zijn, wie daarvoor het bevoegde gezag is en wat globaal de planning is.

4 Instandhoudingsdoelstellingen

In het aanwijzingsbesluit voor het Hollands Diep zijn instandhoudingsdoelstellingen voor habitattypen en leefgebieden van habitatrictlijn- en vogelsoorten geformuleerd. Voor habitattypen en habitatrictlijnsoorten gaat het per doel steeds om behoud of uitbreiding van oppervlakte/omvang en behoud of verbetering van kwaliteit. Een vogelrichtlijndoel richt zich op de omvang en kwaliteit van het leefgebied. Daarbij is steeds de draagkracht voor bepaalde aantallen vogels als doel gesteld. Er gelden doelen voor drie habitattypen, tien habitatrictlijnsoorten, twee soorten broedvogels en acht soorten niet-broedvogels.

Leid concrete doelen af van de geldende Natura 2000-doelen

Kwantitatieve doelen ontbreken in het aanwijzingsbesluit, behalve voor de populatieomvang van vogels. Om te weten waar Rijkswaterstaat op moet sturen adviseert de Commissie om de niet-gekwantificeerde doelen voor dit gebied SMART⁴ te formuleren. Door doelen SMART te formuleren kan Rijkswaterstaat in het MER toetsen in hoeverre de maatregelen in het beheerplan bijdragen aan het halen van de wettelijke Natura 2000-doelen en het voorkomen van (verdere) verslechtering. Zorg bij het SMART maken van doelen voor een geografische afbakening met een duidelijke (ruimtelijke) uitwerking van de oppervlakte- en kwaliteitsdoelen.

Concreet betekent dit voor oppervlakte- en kwaliteitsdoelen het volgende:

- **Oppervlakte en omvang:** bepaal welke oppervlakten waar vereist zijn op basis van de referentiesituatie. Geef aan welke oppervlakten haalbaar zijn op basis van de landschapsecologische systeemanalyse (LESA) en soort-specifieke ruimtelijke eisen die samenhangen met de functie die een gebied heeft voor een soort.
- **Kwaliteit:** formuleer de benodigde en locatiespecifieke ecologische condities voor habitattypen en leefgebieden van soorten. De Commissie benadrukt dat dit doelen moet opleveren die concreet en toetsbaar zijn in het MER, zoals de waterstanden bij hoog- en

⁴ Specifiek, meetbaar, acceptabel, realistisch en tijdgebonden.

laagwater en chemische randvoorwaarden in een specifiek deel van het gebied. Ze benadrukt ook het belang van een navolgbare beschrijving van de wijze waarop de kwaliteitsdoelen vertaald zijn naar doelen in het beheerplan en het MER.

Een aantal uitgevoerde studies, bijvoorbeeld in het kader van de Programmatische Aanpak Grote Wateren (PAGW), geeft hiervoor concrete aanknopingspunten.⁵

Te betrekken informatie bij concretisering doelen

Betrek bij het concretiseren van doelen:

- de geldende kernopgaven voor het gebied⁶;
- de relevante profielendocumenten;
- de ecologische bouwstenen voor habitattypen en –soorten;
- de actuele informatie over de staat van de natuur in het gebied uit bijvoorbeeld het rapport Doeluitwerking en de Natuurdoelanalyse (NDA)⁷;
- de samenhang met andere Natura 2000-gebieden (zie paragrafen 2 en 3.1 hiervoor);
- de evaluatie van de eerste beheerplanperiode.

Geef per instandhoudingsdoelstelling aan of het doel volgens de huidige inzichten:

- haalbaar is op korte termijn binnen het huidige ecologische systeem (met voortzetten en versterken van patroonbeheer);
- haalbaar is met aanvullende maatregelen (zoals herstel van natuurlijke processen als overstroming en sedimentatie);
- alleen haalbaar is met systeemmaatregelen.⁸

Geef een actueel inzicht in de gewenste bijdrage van het Hollands Diep aan het regiodoel voor kluut. Sluit hiervoor aan bij de actuele gebiedskenmerken. De vertaling kan anno 2025 wellicht gemaakt worden door vanuit het regiodoel voor de Zuidwestelijke Delta na te gaan hoe het leefgebied over de relevante Natura 2000-gebieden verdeeld is. Als een (regionale) visie mede de doelstelling voor het Hollands Diep bepaalt, onderbouw dan de vertaling naar de gebiedsdoelstelling voor het Hollands Diep zelf.

Onderbouw beoogde fasering in doelbereik uit NRD

De basisambitie voor het doelbereik is volgens paragraaf 3.1 van de NRD:

- ‘Het zo snel mogelijk voldoen aan de behoudsdoelstellingen (stand van zaken ten tijde van aanwijzing);
- Dat in 2030 ten minste 30% van de doelstellingen die niet in goede toestand verkeren en waarvoor een goede toestand is gedefinieerd, verbeterd is naar een goede toestand; en
- Het geven van een doorkijk naar 60% van de doelstellingen in 2040 en ten minste 90% in 2050.’

⁵ Zie bijvoorbeeld [Toekomstbestendige Rijn-, Maas- en Scheldemonding](#), [Kansen voor robuuste deltanatuur: een LARCH-analyse voor de systeemopgave PAGW Biesbosch Rijn-Maasmonding](#) en [Zoet-zoutovergangen in Nederland onder de loep: Typering, functioneren, ecologische sleutelfactoren en aanbevelingen voor beheer](#). Hoewel de genoemde LARCH-analyse soortspecifieke kolonisatie- en reproductieprocessen niet heeft meegenomen, vormt het rapport een goede eerste stap om de omvang van leefgebied te duiden.

⁶ Kernopgaven sluiten aan bij het Natura 2000-landschap waar een Natura 2000-gebied toebehoort. Hollands Diep behoort tot het Natura 2000-landschap Rivierengebied. Voor het gebied gelden kernopgaven als het voorkomen van barrières in de trekroutes van vissen en het verbeteren van de kwaliteit van het zoetwatergetijdengebied.

⁷ Zie [de website van de provincie Zuid-Holland](#) voor deze NDA van 7 september 2023.

⁸ Zie voor een uitwerking van dit onderscheid het advies van de Ecologische Autoriteit over de Doeluitwerking Haringvliet via [de website van de Ecologische Autoriteit](#) (8 juli 2025, nr. 5178).

De NRD vermeldt niet op basis van welke (ecologische en juridische) argumenten deze fasering in de tijd is aangebracht. Onderbouw in het MER waarom deze fasering met bijbehorende percentages is gekozen. Geef aan welke prioriteiten hierin worden aangebracht en beschrijf hoe het beoogde doelbereik op deze momenten zich verhoudt tot de instandhoudingsdoelstellingen en het verslechtingsverbod⁹. Betrek hierbij ook de tijdsinschatting van maatregelen in de PAGW-planning. Daarbij wijst de Commissie erop dat het belangrijk is dat de maatregelen binnen de komende beheerplanperiode zoveel mogelijk 'no regret' zijn vanuit het beoogde doelbereik op lange termijn.

5 Maatregelenpakketten en voorkeursalternatief

5.1 Maatregelenpakketten (alternatieven)

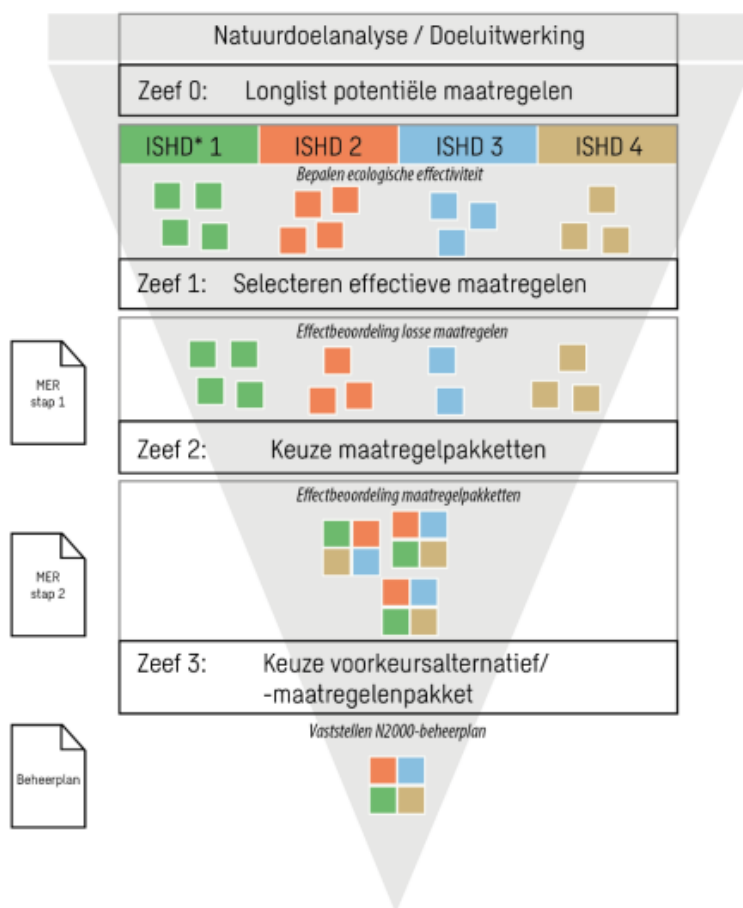
Een van de inhoudsvereisten van een MER is dat zogeheten alternatieven in beeld gebracht worden. Met een onderzoek naar alternatieven met meer of minder milieugevolgen of waarbij de doelen minder goed of juist beter gehaald worden, krijgt het MER meerwaarde voor de besluitvorming. Daarnaast krijgt het MER meerwaarde als in beeld komt hoe maatregelen voor natuurherstel samengaan met combinatie(s) van gebruiksfuncties (zie paragraaf 3.2). De Commissie geeft in overweging om het MER ook op die 'ontwerpende' manier in te zetten.

Samenstelling van maatregelenpakketten (alternatieven) volgens de NRD

De NRD beschrijft hoe via het doorlopen van 'zeven' een voorkeursalternatief (VKA) tot stand komt (zie figuur 3). In zeven 0 en 1 worden ecologisch effectieve maatregelen geselecteerd. Hierbij maakt de NRD onderscheid tussen maatregelen op systeem-, proces- en patroonniveau.¹⁰ In zeef 2 worden de losse maatregelen op hoofdlijnen op hun milieueffecten, doelbereik en beheerbaarheid beoordeeld. Daarna worden pakketten van combinaties van maatregelen samengesteld. Deze 'alternatieven' (hierna 'maatregelenpakketten' genoemd) worden in meer detail onderzocht op hun milieueffecten en doelbereik. Vervolgens kiest het bevoegd gezag een VKA.

⁹ De Commissie merkt op dat het verslechtingsverbod preventief is geformuleerd: het *voorkomen* van verslechtering. Het is de vraag hoe de geformuleerde termijnen voor doelbereik zich verhouden tot een dergelijke verplichting.

¹⁰ NRD, paragraaf 3.1. Met systeemmaatregelen wordt de standplaats indirect beïnvloed door aanpassingen aan het hele systeem waar deze standplaats onderdeel van uitmaakt. Dit zijn maatregelen die in een groter gebied tot verandering leiden. Voorbeelden van dergelijke maatregelen zijn vergroting van de getijslag en ontwikkeling van een brakwatergradiënt. Bij het nemen van procesmaatregelen wordt de standplaats indirect beïnvloed door in te grijpen in lokale processen. Voorbeelden hiervan zijn de aanleg van vooroeververdediging en de indeling van gebieden in compartimenten waar het waterpeil kunstmatig kan worden geregeld. Patroonmaatregelen richten zich direct op de standplaats. Hierbij gaat het vooral om beheer- en inrichtingsmaatregelen.

*ISHD = instandhoudingsdoelstelling

Figuur 3: Processchema totstandkoming beheerplan (bron: NRD).

De Commissie vindt het proces van de zeven in de basis geschikt om het milieubelang volwaardig mee te wegen bij de samenstelling van een VKA. Ook het onderscheid tussen maatregelen op systeemniveau, procesniveau en patroonniveau heeft meerwaarde. De beschrijving van deze aanpak in de NRD is nu nog procesmatig. Niet beschreven is op basis van welke uitgangspunten de maatregelenpakketten worden samengesteld. Daarover geeft de Commissie adviezen in de volgende deelparagraaf.

Samenstelling van maatregelenpakketten

Volgens het rapport Doeluitwerking zijn de volgende knelpunten de voornaamste redenen dat er verslechtering optreedt van de natuur in het Hollands Diep:

- Onvoldoende getijdynamiek (kluut, noordse woelmuis, fint en enkele habitattypen).
- Erosie van oevers en gebrek aan sedimentatie (slikkige rivieroeveren).
- Invasieve exoten (ruigten en zomen en vochtige alluviale bossen).
- Gebrek aan verjonging (vochtige alluviale bossen).
- Predatie (broedvogels).
- Gebrek aan connectiviteit met de zee (trekvissen).
- Recreatie en visserij (vissen en diverse niet-broedvogels).

De Commissie acht deze knelpunten en de gevolgen ervan een goed uitgangspunt voor de verkenning van varianten.

De Commissie wijst voor de onderbouwing van het knelpunt 'gebrek aan getijdynamiek' op het eerder genoemde advies van de Ecologische Autoriteit over de Doeluitwerking Haringvliet.

De conclusies over knelpunten uit dat advies zijn ook voor Hollands Diep relevant, omdat Hollands Diep en Haringvliet, beschouwd vanuit de ecologische dynamiek, onderdeel zijn van hetzelfde watersysteem en beide estuariene instandhoudingsdoelstellingen kennen. Als de Haringvlietssluisen verder worden opengesteld dan nu het geval is, zou dat de estuariene instandhoudingsdoelstellingen in het Hollands Diep waarschijnlijk beter binnen bereik brengen.

In aanvulling op de genoemde knelpunten wijst de Commissie erop dat ook toxiciteit en onvoldoende leefgebied voor vissen belangrijke knelpunten kunnen zijn. Deze knelpunten komen onvoldoende aan bod in het rapport Doeluitwerking. In het rapport wordt daarnaast niet ingegaan op mogelijke knelpunten voor de natuur vanwege Port of Moerdijk en de landbouw. Mogelijk vindt verstoring door licht en geluid plaats vanuit Port of Moerdijk en leiden lozingen van water tot een toename van toxische stoffen en temperatuurverhoging. Het gebruik van pesticiden vanuit de landbouw is ook niet als drukfactor in beeld gebracht. De Commissie adviseert hier in het MER duidelijkheid over te geven en zo nodig maatregelen te onderzoeken die aansluiten bij de relevante knelpunten.

Wettelijk is vereist dat in een beheerplan de maatregelen staan die 'nodig' zijn om verslechtering te voorkomen en de instandhoudingsdoelstellingen te halen. Een MER is daarnaast bedoeld om de aanzienlijke milieueffecten van maatregelen in beeld te brengen. Met name grootschalige en ingrijpende maatregelen hebben aanzienlijke milieueffecten, waardoor het MER vooral meerwaarde krijgt als het zich daarop focust.¹¹

De Commissie ziet, gelet op het voorgaande, aanleiding om in één of meerdere maatregelenpakketten een ander beheer van de Haringvlietssluisen als maatregel mee te nemen. Verken in ieder geval, als 'basismaatregel', de optie dat de Haringvlietssluisen alleen worden gesloten bij stormvloed en/of springtij (de Haringvlietdam wordt ingezet als een 'stormvloedkering'), mede op basis van het eerder daarvoor opgestelde MER¹². Dit kan in deelgebieden van Hollands Diep gecombineerd worden met het creëren en dimensioneren van voldoende intergetijde-gebieden voor slikkige rivieroever, ruigten en zomen, alluviale bossen, noordse woelmuis, grote modderkruiper en kluut en getijdedynamiek voor paaigebieden van de fint. Met een maatregelenpakket vanuit dit uitgangspunt zou het doelbereik voor estuariene doelen in het Hollands Diep (en het Haringvliet) naar verwachting maximaal zijn. Een ander type maatregelen dat onderzocht zou moeten worden, is actief sedimentbeheer voor vergroting van het areaal slikken.¹³

Door nu verregaande (systeem)maatregelen te onderzoeken komt de 'stip op de horizon' in beeld en zal blijken welk resultaat in het gebied bereikt kan worden, en welke opgave eventueel zal resteren. Dat helpt ook bij het stellen van prioriteiten en voorkomt dat nu maatregelen worden gekozen die het natuurherstel op lange termijn in de weg zitten.

Per maatregelenpakket kan het MER een focus aanbrengen via varianten, bijvoorbeeld voor bossen en bijbehorende doelen of voor een optimaal landschap voor noordse woelmuis.

¹¹ Dat neemt niet weg dat ook andere maatregelen meegenomen kunnen worden in de beoordeling, waaronder in ieder geval de beoordeling van het doelbereik.

¹² Milieu-effectrapport over een ander beheer van de Haringvlietssluisen, Over de grens van zout en zoet, Rijkswaterstaat, 1 januari 1998.

¹³ Zie bijvoorbeeld [Proeftuin Sediment Rijnmond](#).

Te betrekken informatie bij de uitwerking van de maatregelenpakketten

De Commissie adviseert verder om in ieder geval de volgende overwegingen mee te nemen bij de totstandkoming van de maatregelenpakketten:

- **Passend schaalniveau.** Overweeg, in aansluiting op de adviezen in paragraaf 2, per maatregel of het schaalniveau 1, 2 of 3 passend is.
- **Toekomstbestendigheid.** Van belang is dat maatregelenpakketten een robuuste invulling krijgen. Geef voor de maatregelen aan wat nodig is zodat ze ook op langere termijn effectief zijn in het licht van zeespiegelstijging, verzilting en zowel hogere als lagere rivierafvoeren.
- **Randvoorwaarden en beperkingen.** Geef aan welke maatregelen ecologisch gezien wel kansrijk en mogelijk zijn, maar vanwege andere beperkingen op bezwaren stuiten. Beschrijf en onderbouw zo concreet mogelijk welke factoren beperkend zijn voor de in te zetten middelen en dus voor de te onderzoeken maatregelenpakketten. De Commissie merkt op dat bij twijfel hierover het MER juist gebruikt kan worden om te onderzoeken hoe een maatregel wél haalbaar gemaakt kan worden. Als er dus geen zekerheid is over of een maatregel haalbaar is, adviseert ze om die maatregel juist wél in de maatregelenpakketten mee te nemen.
- **Eerder afgevalen maatregelen.** Bekijk welke maatregelen bij het voorgaande beheerplan zijn overwogen, maar niet zijn getroffen vanwege bijvoorbeeld gebrek aan draagvlak of economische schade. Neem ze op in het MER als ze ecologisch doeltreffend kunnen zijn.

5.2 Voorkeursalternatief

De Commissie adviseert om in het MER het VKA te beschrijven en aan te geven hoe het zich verhoudt tot (1) het eerdere beheerplan en (2) de onderzochte maatregelenpakketten.

Het MER moet in ieder geval voldoende informatie bevatten om de milieugevolgen en het doelbereik van het VKA af te leiden. De Commissie beveelt aan om in het MER expliciet de milieugevolgen en het doelbereik van het VKA aan te geven. Dat geeft duidelijkheid aan bestuurders en belanghebbenden. Ook beveelt ze aan om aan te geven hoe de informatie over milieugevolgen en doelbereik hebben meegewogen bij de keuze van het VKA.

6 Haalbaarheid doelstellingen en milieugevolgen

De NRD bevat in tabel 3.1 een beoordelingskader voor het in beeld brengen van milieueffecten en doelbereik. Per milieuaspect staat het criterium beschreven en of een kwalitatieve of kwantitatieve beoordeling wordt uitgevoerd. In de volgende paragrafen geeft de Commissie specifieke adviezen hierover.

6.1 Haalbaarheid doelstellingen

Referentiesituatie voor doelbereik Natura 2000

De Commissie merkt op dat voor het doelbereik een specifieke invulling geldt van het begrip referentiesituatie, zoals de NRD juist beschrijft.¹⁴

¹⁴ NRD, paragraaf 2.2.

De basis voor het uitsluiten van verslechtering in een habitatrictlijngebied is de natuuroppervlakte en kwaliteit op de Europese referentiedatum (hier: 7 december 2004). Voor een vogelrichtlijngebied, wat het Hollands Diep eveneens is, geldt het moment van aanwijzing als referentiedatum (24 maart 2000). Ten opzichte van deze referentiedata is verslechtering niet toegestaan. Voor sommige natuurtypen in het gebied moet ook een uitbreiding van oppervlakte/omvang of een verbetering van kwaliteit worden gerealiseerd. Dit wordt in de praktijk beoordeeld ten opzichte van het moment van aanwijzing: voor habitatrictlijn doelen is dat het jaar 2013 en voor vogelrichtlijn doelen (wederom) 2000.

Beschrijf de referentiesituaties herkenbaar in het MER en beoordeel doelbereik ten opzichte van de juiste data.

Doelbereik voor de habitattypen en soorten

Geef aan in wat het doelbereik is van de maatregelenpakketten, waaronder het VKA, binnen de beheerplanperiode en hoe zich dat verhoudt tot de doelen in het Aanwijzingsbesluit. Doe dit voor ieder habitatype en voor alle individuele soorten. Beoordeel in hoeverre naar verwachting:

- verslechtering voor het habitatype of het leefgebied van een soort binnen de beheerplanperiode teruggedraaid en/of (verder) wordt voorkomen;
- de uitbreidings- en verbeterdoelen in het gebied voor het habitatype of het leefgebied van een soort binnen de beheerplanperiode behaald worden. Voor vogelrichtlijn doelen betekent dit dat bepaald wordt of het leefgebied voor het populatiedoel op orde is.

Breng het doelbereik herkenbaar in beeld in het MER, los van de milieugevolgen, ook in de samenvatting van het MER. Beschrijf ook of een maatregelenpakket met een bepaalde focus (zoals bossen, zie paragraaf 5.1) conflicteert met andere doelen en maatregelenpakketten.

De Commissie constateert dat uit de wetgeving volgt dat het beheerplan moet aangeven wat de resultaten van maatregelen zijn voor het voorkomen van verslechtering en het halen van de instandhoudingsdoelstellingen.¹⁵ Ze verwacht dat een kwantitatieve beoordeling van de effectiviteit van het VKA nodig is om aan dit vereiste te voldoen en om te kunnen beoordelen of de beoogde oppervlakken en (abiotische) omstandigheden daadwerkelijk gerealiseerd worden. Ga daarom zo veel mogelijk kwantitatief in op doelbereik.

Als er nog een restopgave is, bijvoorbeeld omdat verslechtering niet tegengegaan kan worden en/of de instandhoudingsdoelstellingen niet worden bereikt, geef dan aan hoe deze restopgave er uit ziet. Geef ook in een doorkijk aan welke typen maatregelen daarvoor nog nodig zijn en welke inspanningen (dus) in andere sporen vereist zijn.

Doelbereik andere Natura 2000-gebieden

De samenhang tussen maatregelen in de verschillende beheerplannen in de Zuidwestelijke Delta is een belangrijk aandachtspunt (zie ook hoofdstuk 2 en paragraaf 3.1 van dit advies). Beschouw daarom ook de gevolgen van maatregelenpakketten voor het doelbereik in andere Natura 2000-gebieden. Deze beoordeling kan kwalitatief en op hoofdlijnen. en aan de hand van een clustering van instandhoudingsdoelstellingen van de andere gebieden. Geef aan hoe het doelbereik binnen en buiten het Natura 2000-gebied meewegen bij de keuze voor het VKA. Overweeg om dit laatste vanuit een overkoepelende visie op de gebieden te doen.

¹⁵ Zie artikel 4.26, aanhef en onder c., Besluit kwaliteit leefomgeving.

6.2 Milieugevolgen

Referentiesituatie voor milieugevolgen

In de NRD staat terecht dat de referentiesituatie voor te verwachten milieueffecten de bestaande toestand van het milieu in het studiegebied is inclusief de te verwachten milieutoestand als gevolg van de autonome ontwikkeling. Daarbij wordt onder de 'autonome ontwikkeling' verstaan: de toekomstige milieutoestand zonder dat het beheerplan wordt vastgesteld. Bij de beschrijving van deze ontwikkeling wordt uitgegaan van voldoende zekere en concrete veranderingen in het studiegebied, zoals nieuwe activiteiten waarover al is besloten. Onzekere ontwikkelingen, zoals vastgesteld beleid dat nog niet is omgezet in concrete besluiten, behoren niet tot de autonome ontwikkelingen.

Deze 'reguliere' referentiesituatie voor milieueffectrapportage is van belang voor het bepalen van de milieueffecten van de maatregelenpakketten, waaronder het VKA, op andere milieuthema's dan het doelbereik voor Natura 2000.

Beoordeling van milieugevolgen

De Commissie heeft de volgende algemene adviezen bij het in beeld brengen van de milieugevolgen:

- **Abstractieniveau.** Tabel 3.1 van de NRD vermeldt dat op veel milieuthema's kwalitatieve beoordelingen plaatsvinden. Voor een goed beeld van de aanzienlijke milieugevolgen van de maatregelenpakketten adviseert de Commissie om milieugevolgen zoveel te kwantificeren en de maatregelenpakketten zo te vergelijken.
- **Schaalniveau.** Het rapport Doeluitwerking maakt een nuttig onderscheid tussen zes landschapszones. De zonering is aangebracht op basis van overstromingsfrequentie met bijbehorende hoogwaterstanden, potentiële vegetatie en potentiële habitattypen en soorten. Geef in de effectbeoordeling voor onderscheidende milieuthema's aan in hoeverre het effect verschilt tussen deze zones.
- **Realisatiefase.** Geef kwalitatief inzicht in de realisatiefase, de werkzaamheden die hiervoor nodig zijn en de milieugevolgen die hierdoor kunnen optreden.
- **Soortbeheer.** Voor de bever geldt een behoudsopgave. Op veel plekken in Nederland vormen bevers inmiddels echter ook een knelpunt voor infrastructuur en waterhuishouding. Beoordeel in hoeverre dit knelpunt ook zal gaan spelen vanwege maatregelen voor de bever in Hollands Diep.
- **Effecten op functies.** Tabel 3.1 van de NRD vermeldt dat de gevolgen voor economische, recreatieve en woonfuncties in beeld worden gebracht. Systeemmaatregelen hebben effecten op andere, aangrenzende systemen en op andere belangen dan natuur (zoals zoetwater voor de landbouw en recreatie). Breng deze effecten en de doorwerking op de bovengenoemde functies op hoofdlijnen in beeld. Besteed hierbij expliciet aandacht aan positieve effecten. Zo kan de verbetering van de waterkwaliteit gunstig zijn voor de landbouw.
- **Functiecombinaties.** Beoordeel, als extra criterium en in het kader van de 'positieve' of 'synergetische' effecten, ook kansen voor functiecombinaties, zoals recreatie en natuur of landbouw en natuur. Dat leidt vervolgens mogelijk ook tot versterking van de ruimtelijke kwaliteit van het Hollands Diep.
- **Klimaatrobuustheid.** Tabel 3.1 bevat het milieuaspect 'klimaatadaptatie'. Verfijn de criteria hiervoor, bijvoorbeeld verzilting, hoge/lage rivierafvoeren, de kans op meer overstromingen en kolonisatie door nieuwe zuidelijke soorten.

In de paragrafen hierna geeft de Commissie meer specifieke adviezen per milieuaspect.

6.3 Natuur, anders dan doelbereik Hollands Diep

Naast de beoordeling van de maatregelenpakketten op het Natura 2000-doelbereik adviseert de Commissie om in het MER de effecten op andere flora en fauna te beschrijven, indien op dit schaalniveau en planniveau aan de orde. Schets hiertoe op hoofdlijnen het ecologisch functioneren van het studiegebied voor soorten en leefgemeenschappen waarvoor geen instandhoudingsdoelstellingen gelden. Beschrijf de belangrijkste sleutelfactoren die daarop van invloed zijn, als deze niet via de hiervoor gegeven adviezen aan de orde komen.

Vul de analyse aan voor de levensgemeenschappen en soorten die niet zijn opgenomen als natuurdoel in Natura 2000 en leg de koppeling met de ligging in het landschap en het functioneren van het bodem- en watersysteem (vanuit de LESA) en relevante soortspecifieke eisen aan de leefomgeving. Zo is de aalscholver geen doelsoort, maar eventuele gifstoffen in de waterbodem van het Hollands Diep kunnen een effect hebben op het broedsucces. Maatregelen in het Hollands Diep kunnen theoretisch de belasting met gifstoffen in de vispopulatie vergroten of verkleinen (en invloed hebben op andere gebruiksfuncties).

Gevolgen van activiteiten die zijn vrijgesteld van de vergunningplicht

In het beheerplan kunnen gevallen (activiteiten) worden aangewezen die worden vrijgesteld van een omgevingsvergunningplicht voor een Natura 2000-activiteit. In het vigerende beheerplan gaat het om activiteiten als bestaande lozingen, onderzoek en monitoring, muskusratten- en beverrattenbestrijding en regulier beheer en onderhoud van de waterkeringen, het watersysteem en de kunstwerken. Significante gevolgen voor het Natura 2000-gebied waren bij het opstellen van dat beheerplan onder voorwaarden uitgesloten.

De NRD vermeldt niet hoe met deze activiteiten zal worden omgegaan in het nieuwe plan. De Commissie gaat ervan uit dat de toetsing van de activiteiten op de Natura 2000-doelen opnieuw uitgevoerd zal worden in het kader van het nieuwe beheerplan, ten opzichte van de huidige, feitelijke situatie van de natuur in het gebied. Voor het MER horen deze vrijstellingen tot het voornemen, waarvan de milieueffecten in het MER in beeld gebracht moeten worden. Neem daarom de uitkomsten van de toetsing op in het MER. Gebruik hierbij onderzoeksresultaten en monitoringrapportages die aanbevolen waren in het eerste beheerplan en de conclusies uit de evaluatie van het eerste beheerplan en het rapport Doeluitwerking. Als er maatregelen (voorwaarden) nodig zijn om aantasting van het gebied te voorkomen, neem deze dan mee in de maatregelenpakketten.

Een vrijgestelde activiteit kan, hoewel het geen significante gevolgen voor het Natura 2000-gebied heeft, daarnaast gevolgen hebben voor andere natuur in het studiegebied of bijvoorbeeld voor cultuurhistorische objecten. Is dat het geval en behoort die activiteit tot het voornemen, dan moet deze ook op die andere milieugevolgen in het MER onderzocht worden.

Natuurnetwerk Nederland

Beschrijf de ligging van het Natuurnetwerk Nederland (NNN) en de ecologische relatie met de Natura 2000-opgave in het gebied. Beschrijf vervolgens kwalitatief of en hoe maatregelen het NNN positief of negatief kunnen beïnvloeden en geef aan wat dit betekent voor de wezenlijke kenmerken en waarden (natuurbeheertypen) van dit gebied. Beschrijf, indien relevant,

maatregelen om gevolgen te voorkomen of te beperken. Als compensatie aan de orde is, beschrijf dan globaal in het MER hoe deze eruit kan zien.

Beschermde soorten

Beschrijf op hoofdlijnen de voor het beheerplanniveau relevante beschermde soorten die in het studiegebied aanwezig zijn en door de maatregelen beïnvloed kunnen worden. Kijk hierbij naar de functie (zoals broeden, rusten of foerageren) op de locaties waar ze voorkomen. Beschrijf welke gevolgen de maatregelen hebben voor de staat van instandhouding (zowel positief als negatief).¹⁶

Ga vervolgens in op mitigerende maatregelen indien nodig of (vanuit het voorzorgsbeginsel) wenselijk en schat de effectiviteit daarvan in. Dan kan hier in het vervolgproces rekening mee gehouden worden.

Gevolgen voor biodiversiteit en Rode Lijsten

De beoogde maatregelen bieden mogelijk kansen voor versterking van niet juridisch beschermde natuur in het gebied. Geef aan of en op welke wijze deze kansen zullen worden benut en wat daarbij de ecologische potenties zijn. Beschrijf daarnaast de mogelijke effecten van het VKA op relevante Rode Lijstsoorten en mitigerende maatregelen indien nodig.

6.4 Water en bodem

Breng de effecten van de maatregelenpakketten op het bodem- en watersysteem waar mogelijk kwantitatief in beeld. Ga bij de effectbeoordeling ten minste in op de volgende aspecten:

- **Slibhuishouding:** de slibhuishouding van Haringvliet en Hollands Diep – inclusief eventueel het weer in de waterkolom terechtkomen (remobilisatie) van slib dat in de afgelopen tientallen jaren bezonken is – met de gevolgen voor de chemische verontreiniging en voedselbeschikbaarheid.
- **Erosie.** De oevers van het Hollands Diep zijn gevoelig voor erosie vanwege wind, scheepvaart en een klein getijdeverschil. Breng de mogelijke effecten van maatregelen op oevererosie in beeld.
- **Waterkwaliteit.** Geef de ecologische toestand van het KRW-waterlichaam Haringvliet-Oost (waarin Hollands Diep valt) weer met de maatlatten voor waterplanten, macrofauna, vissen, specifiek verontreinigende stoffen en fysische-chemische parameters. De kwaliteit van deze maatlatten heeft een direct effect op de flora en fauna (inclusief habitatrichtlijnsoorten). Zo is de aanwezigheid van macrofauna van groot belang als voedsel van bijvoorbeeld kleine modderkruiper. Beschrijf vervolgens de effecten van de maatregelen op de waterkwaliteit (waaronder toxiciteit) en de doelen die voortvloeien uit de Kaderrichtlijn Water (KRW) voor onder andere het KRW-waterlichaam Hollands Diep zelf, evenals aangrenzende KRW-waterlichamen (Haringvliet-west, Dordtse Biesbosch en Brabantse Biesbosch).

¹⁶ Benut om dit in te schatten in elk geval de Rode Lijsten. De status van een soort op de Rode Lijst geeft belangrijke informatie over de landelijke gunstige staat van instandhouding.

6.5 Landschap en erfgoed

Geef een bondige cultuurhistorische beschrijving van de ontstaansgeschiedenis van het Hollands Diep, inclusief de overgangen naar het polderlandschap. Beschrijf de kernkwaliteiten en unieke waarde van het (water)landschap van het Hollands Diep en het omringende polderlandschap. Geef per maatregelenpakket de effecten op de kernkwaliteiten aan, zowel in positieve als negatieve zin. Maak in de effectbeschrijving onderscheid in verschillende schaalniveaus: het niveau van het landschap van het Hollands Diep als geheel en het niveau van de specifieke onderdelen van het landschap, zoals de zes landschapszones.

Benoem relevante archeologische vindplaatsen, cultuurhistorische waterpatronen en civieltechnische elementen en beschrijf de eventuele effecten van de maatregelenpakketten hierop.

7 Monitoring

Geef in het MER een aanzet tot een monitoringsprogramma, waartoe in ieder geval het doelbereik voor Natura 2000 behoort. Geef aan hoe monitoring plaatsvindt van onder andere de getijdenwerking, oppervlakte slikken en platen, sedimentdynamiek, vismigratie en ontwikkeling van habitattypen en soorten. Maak hierbij onderscheid tussen het niveau van de Zuidwestelijke Delta, het niveau van het deelsysteem het Hollands Diep zelf.

Geef aan op welke aspecten en op welke manier de monitoring wordt uitgevoerd en wie verantwoordelijk is. Formuleer ook maatregelen die Rijkswaterstaat achter de hand heeft, waarmee tussentijds bijgestuurd kan worden als het gebied verder verslechtert.

Laat verder zien over welke milieuaspecten in de effectbeoordeling er onvoldoende informatie is door een gebrek aan gegevens. Spits dit toe op milieuaspecten die in verdere besluitvorming een belangrijke rol spelen, zodat de consequenties van het tekort beoordeeld kunnen worden. Geef ook aan of dat wat ontbreekt op korte termijn kan worden ingevuld en of ontbrekende kennis kan leiden tot onderzoeksmaatregelen in het beheerplan.

8 Leesbaarheid en samenvatting

Vorm en presentatie

De vergelijking van de maatregelenpakketten verdient bijzondere aandacht. Presenteer de vergelijking bij voorkeur met behulp van tabellen, figuren en kaarten. Zorg voor:

- een zo beknopt mogelijk MER, onder andere door achtergrondgegevens niet in de hoofdtekst zelf te vermelden, maar in een bijlage op te nemen en daarnaar in de hoofdtekst te verwijzen;
- een verklarende woordenlijst, een lijst van gebruikte afkortingen en een literatuurlijst;
- recent, goed leesbaar kaartmateriaal, met duidelijke legenda en een onderscheid tussen maatregelen en effecten op de schaalniveaus 1, 2 en 3 (zie paragraaf 2 van dit advies).

Samenvatting van het MER

De samenvatting is het deel van het MER dat vooral wordt gelezen door besluitvormers en insprekers. Dit onderdeel verdient daarom bijzondere aandacht. De samenvatting moet als zelfstandig document leesbaar zijn en een goede afspiegeling zijn van de inhoud van het MER. Daarbij moeten de belangrijkste zaken zijn weergegeven, zoals:

- de inhoud van het beheerplan;
- de doelstellingen voor de natuur in het gebied;
- de belangrijkste knelpunten voor de natuur;
- de onderzochte maatregelenpakketten en hoe die aansluiten bij de natuurdoelen en de knelpunten;
- de belangrijkste effecten voor het milieu bij het uitvoeren van het beheerplan en de maatregelenpakketten, inclusief de onzekerheden en leemten in kennis die daarbij aan de orde zijn;
- het doelbereik van de maatregelenpakketten;
- de argumenten voor de selectie van de maatregelen die worden vastgelegd (VKA).

BIJLAGE 1: Projectgegevens

Advies van de Commissie over het op te stellen MER

De Commissie bestaat uit een werkgroep van deskundigen. Deze werkgroep geeft aan welke onderwerpen naar zijn mening moeten worden behandeld in het MER en met welke diepgang. Om zich goed op de hoogte te stellen van de situatie heeft de werkgroep op 7 juli 2025 het gebied bezocht waar milieugevolgen kunnen optreden. Meer informatie over de [Commissie](#) en over haar [werkwijze](#) vindt u op onze website.

Samenstelling van de werkgroep

Bij dit project bestaat de werkgroep uit:

dr. Wilfried ten Brinke

dr. ir. Gerben van Geest ing.

ir. Berdie Olthof

drs. Marieke van Rhijn (voorzitter)

mr. Roel Sillevius Smitt (secretaris)

dr. Joan van der Velden

drs. Jan van der Winden

Besluit waarvoor dit milieueffectrapport wordt opgesteld

Natura 2000-beheerplan.

Waarom wordt hiervoor een milieueffectrapport opgesteld?

Voor projecten die grote milieugevolgen kunnen hebben, kan in Nederland een milieueffectrapport (MER) vereist zijn. Uit [Bijlage V van het Omgevingsbesluit](#) volgt om welke projecten het gaat. Op dit moment is nog niet precies duidelijk voor welk van deze projecten het beheerplan kaders stelt. Dit is afhankelijk van de inhoud van het uiteindelijke beheerplan. Een MER is mogelijk ook nodig omdat effecten op Natura 2000-gebieden optreden die in een Passende beoordeling moeten worden beschreven. Daarom wordt een plan-MER opgesteld.

Bevoegd gezag besluit

De minister van Infrastructuur en Waterstaat, de staatssecretaris van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur en het college van Gedeputeerde Staten van de provincie Zuid-Holland.

Initiatiefnemer besluit en bevoegd gezag mer-procedure

De minister van Infrastructuur en Waterstaat (Rijkswaterstaat namens deze).

Heeft de Commissie ook zienswijzen en adviezen bij haar advies betrokken?

Het bevoegd gezag heeft de Commissie niet in de gelegenheid gesteld om zienswijzen en adviezen bij haar advies te betrekken.

Waar vind ik de stukken die de Commissie heeft gebruikt?

U vindt de projectstukken die bij het advies zijn gebruikt, door op www.commissiemer.nl projectnummer [3941](#) in te vullen in het zoekvak.

Commissie voor de milieueffectrapportage

A. v. Schendelstraat 760
3511 MK Utrecht

t 030-2347666
e info@commissiemer.nl
w commissiemer.nl